

ศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยว เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

เลหล่า ตริเอกานุกูล

สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
57100

ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: lela_treeaeka@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและรวบรวมทุนชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เก็บรวบรวมข้อมูลด้านทุนชุมชนด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มจากปราชญ์ชุมชน ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จาก 6 ชุมชน ตัวแทนภาครัฐและเอกชน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาด้วยการนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูลย่อยตามหัวข้อหลักของแต่ละทุนชุมชน ผลวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนมีทุนชุมชน ด้านโบราณสถานจากหลักฐานโบราณคดีภายในเมืองโบราณเชียงแสนมีโบราณสถานราว 76 แห่ง ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ประตูป่าสัก 200 ปี ที่มีต้นสักเก่าแก่และแม่น้ำโขงที่มีวิวทิวทัศน์สวยงาม ด้านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

ที่น่าเสนอผ่านพิธีกรรมความเชื่อรูปแบบต่างๆ และด้านภูมิปัญญา มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ เป็นผู้รู้ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านภาษาวรรณคดี ด้านประวัติศาสตร์ ด้านประเพณีและวัฒนธรรมพื้นเมือง ด้านเกษตรอินทรีย์ ด้านหัตถกรรม ด้านจิตรกรรม ด้านประติมากรรม ด้านดนตรีและนาฏศิลป์ ด้านอาหาร และด้านสมุนไพรหอมเมือง จากการวิเคราะห์ศักยภาพทุนชุมชนเพื่อทำให้พื้นที่เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยว โดยปราชญ์ชุมชนได้สรุปความสำคัญของแต่ละทุนและวิเคราะห์เพื่อจัดอันดับความสำคัญของทุนชุมชนที่มีศักยภาพเพื่อสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ ด้วยการบูรณาการเป็นกิจกรรมร่วมกันมี 5 ทุน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านอาหาร ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม และด้านดนตรีและนาฏศิลป์ และข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือการสร้างความตระหนักแก่คนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของทุนชุมชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: จังหวัดเชียงราย เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ทุนชุมชน ศักยภาพของทุนชุมชน พื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยว

Potential of Community Capital for Being Tourism Special Economic Zone of Wiang Chiang Saen Municipality, Chiang Rai Province

Lelar Treeaekanukul

Sociology and Anthropology Program, School of Social Science, Chiang Rai Rajabhat University, Muang District, Chiang Rai Province, Thailand 57100

Corresponding author's E-mail: lela_treeaeka@yahoo.com

Abstract

This research aimed to survey, collect, and analyze the community capital to determine its value and potential to support Chiang Saen municipality, Chiang Saen district, Chiang Rai province, to be the tourism special economic zone. In-depth interviews and group discussions about community capital were held with 40 respondents including formal and non-formal communities' leaders, who were known for their local knowledge, from 6 communities and representatives of government and non-government organizations to obtain relevant information. The information was analyzed by its content. The results were found that the community capital of

Chiang Saen municipality consisted of many aspects for examples the 34 archaeological sites in Chiang Saen Ancient Town. In addition, the natural resources were remarkable, such as the 200 years old teak forest and Mekong River with its beautiful scenery. Traditional cultural capital was found through various rituals and beliefs. The human capital resided with the local philosophers who were knowledgeable in various fields including language, history, culture, traditions, organic farming, handicrafts, paintings, sculpture, music, dancing, food, and traditional medicine. Once the communities' capital was analyzed for its potential contributions to Chiang Saen municipality as a special area of tourism using the communities' local wisdom, it was prioritized to be utilized for economic value by integrating activities from five community capitals as follows: History, Food, Culture and Traditions, Handicrafts, and Music and Dancing. Recommendations were made to relevant organizations for raising awareness of people within the communities to build recognition of their value and providing the opportunities for the communities to be entirely involved in locally based tourism activities.

Keywords: Chiang Rai province, Wiang Chiang Saen municipality, Community capital, Potential of community capital, Tourism special economic zone

บทนำ

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ริเริ่มดำเนินงานในประเทศไทยมายาวนาน โดยเริ่มแรกนั้นเป็นการใช้ประโยชน์จากโอกาสของความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งและกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ (Economic corridor) วัตถุประสงค์สำหรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของประเทศไทยคือ เพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค ลดความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณชายแดน รวมทั้งเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อใช้ประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยภาครัฐให้การสนับสนุนในส่วนที่เป็นองค์ประกอบหลักของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกการลงทุนของภาคเอกชน (สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

เขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดนของประเทศไทยเริ่มขึ้นจากการผลักดันของธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ภายใต้กลยุทธ์ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากโครงการระเบียงเศรษฐกิจ โดยได้บรรจุแผนการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษไว้เป็นแผนปฏิบัติการ เพื่อการเปลี่ยนระเบียนการขนส่ง (Transport corridors) ให้เป็นระเบียงเศรษฐกิจซึ่งทาง ADB ให้ความช่วยเหลือโดยให้ข้อเสนอแนะเชิงเทคนิคและกลยุทธ์ในการสร้างและดำเนินการเขตเศรษฐกิจพิเศษในอนุภูมิภาค ตลอดจนให้การสนับสนุนทางการเงินเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการเชื่อมต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษต่างๆ ในอนุภูมิภาคเข้าด้วยกันโดยเฉพาะบริเวณชายแดนได้มีการกำหนดนโยบายและหลักเกณฑ์เพื่อผลักดันการพัฒนาในปี พ.ศ. 2556 ในรูปแบบของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีอีกทั้งผลการประชุมคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ครั้งที่ 1/2557 ภายใต้การดำเนินงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยได้กำหนดให้จังหวัดเชียงราย เป็นเป้าหมายการพัฒนาตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจพิเศษในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ (สำนักงานจังหวัดเชียงราย, มปป)

จังหวัดเชียงราย เป็นประตูเศรษฐกิจที่สำคัญ จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2545 ได้เห็นชอบให้มีการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในพื้นที่นาร่อง เนื่องจากพื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เพื่อนำไปสู่การเป็นประตูการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะอำเภอ

เชียงแสน เป็นประตูการค้าเชื่อมกับประเทศจีนตามแนวลำน้ำโขง และเป็นศูนย์กลางเขตเศรษฐกิจพิเศษ อำเภอเชียงของเป็นพื้นที่อยู่ในเส้นทางถนนเชื่อมไปยังประเทศจีนโดยผ่าน สปป.ลาว ให้มีการส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง มีกิจกรรมบริการให้กับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมพื้นที่สีเขียวตามธรรมชาติ อนุรักษ์พื้นที่เกษตรชั้นดีและพื้นที่โล่งริมน้ำเพื่อเปิดมุมมองให้เกิดความสวยงาม อีกทั้งยังเน้นอนุรักษ์เมืองเก่า กิจกรรมท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมโยงระดับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง รวมทั้งการวางผังโครงข่ายระบบคมนาคมเพื่อส่งเสริมความคล่องตัวในการท่องเที่ยวและการขนส่งสินค้า (อาคม สุวรรณกันธา, 2558; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558; หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, 2558)

ในปัจจุบัน อำเภอเชียงแสนได้รับคัดเลือกให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ในกำแพงเมือง และคูเมืองโบราณ มีโบราณสถานมากมาย เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน มีทุนชุมชนหลากหลายที่มีศักยภาพและนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ มีเรือบริการนักท่องเที่ยวเพื่อชมทัศนียภาพสองฝั่งแม่น้ำโขง และมีท่าเทียบเรือสำหรับขนถ่ายสินค้า ดังแสดงในภาพที่ 1 และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอเชียงแสนซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2560) สรุปจำนวนนักท่องเที่ยวตั้งแต่พ.ศ. 2555 – 2559 ดังนี้ พ.ศ. 2555 จำนวน 8,098 คน พ.ศ. 2556 จำนวน 21,984 คน พ.ศ. 2557 จำนวน 35,705 คน พ.ศ. 2558 จำนวน 25,454 คน และ พ.ศ. 2559 จำนวน 40,387 คน รวมถึงแผนการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี 2560 ซึ่งจัดทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558–2560 มุ่งสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดเยี่ยม (Preferred destination) อย่างยั่งยืน ด้วยการเพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยวควบคู่กับการสร้างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว โดยเน้นสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศด้วยวิถีไทย ผ่านการส่งเสริมประสบการณ์อัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (Local experience) ที่สามารถเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวไทย อันจะเป็นฟันเฟืองสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (กองกลยุทธ์การตลาด ททท, 2560) และจากงานวิจัยของจามรี พระสุนิล (2560) เรื่องแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสนเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจชายแดนและพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่ายุทธศาสตร์ชุมชนจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดกลไกสำคัญ

ภาพที่ 1 ท่าเทียบเรือสำหรับขนถ่ายสินค้า

และการเตรียมความพร้อมของชุมชนด้านการท่องเที่ยวบนฐานประวัติศาสตร์ โบราณคดี เนื่องจากเป็นจุดแข็งของพื้นที่รวมทั้งการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการคมนาคม จึงควรนำจุดเด่นดังกล่าวมาสนับสนุนนโยบายการเข้าสู่พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน รวมถึงการค้นพบจุดแข็งที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อนำมาสู่การพัฒนาจะเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชุมชนตระหนักถึงศักยภาพของตน

ทุนความรู้ที่เกิดจากคนในชุมชนหรือเครือข่ายของชุมชนมีประสบการณ์ในการจัดระบบ สืบสาน ปรับเปลี่ยน และสั่งสมกันมาจนกลายเป็นระบบความรู้ต่างๆ ซึ่งทุนความรู้นี้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของชุมชน จึงเรียกได้ว่าเป็น “ภูมิปัญญา” ของชุมชน ที่สามารถจัดการองค์ความรู้ให้มีศักยภาพบูรณาการเข้ากับยุคสมัยจนกลายเป็นทุนความรู้สำหรับชุมชนดังที่นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2546) ได้นิยามทุนชุมชนว่าเป็นรากแก้วของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม

งานวิจัยนี้จึงมุ่งสำรวจและรวบรวมข้อมูลด้านทุนชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน เนื่องจากเป็นพื้นที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่รัฐบาลมีนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่นี้ รวมถึงการนำทุนชุมชนมาวิเคราะห์ศักยภาพว่าทุนใดสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่จะทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น สอดคล้องกับเป้าหมายของการเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวต่อไป

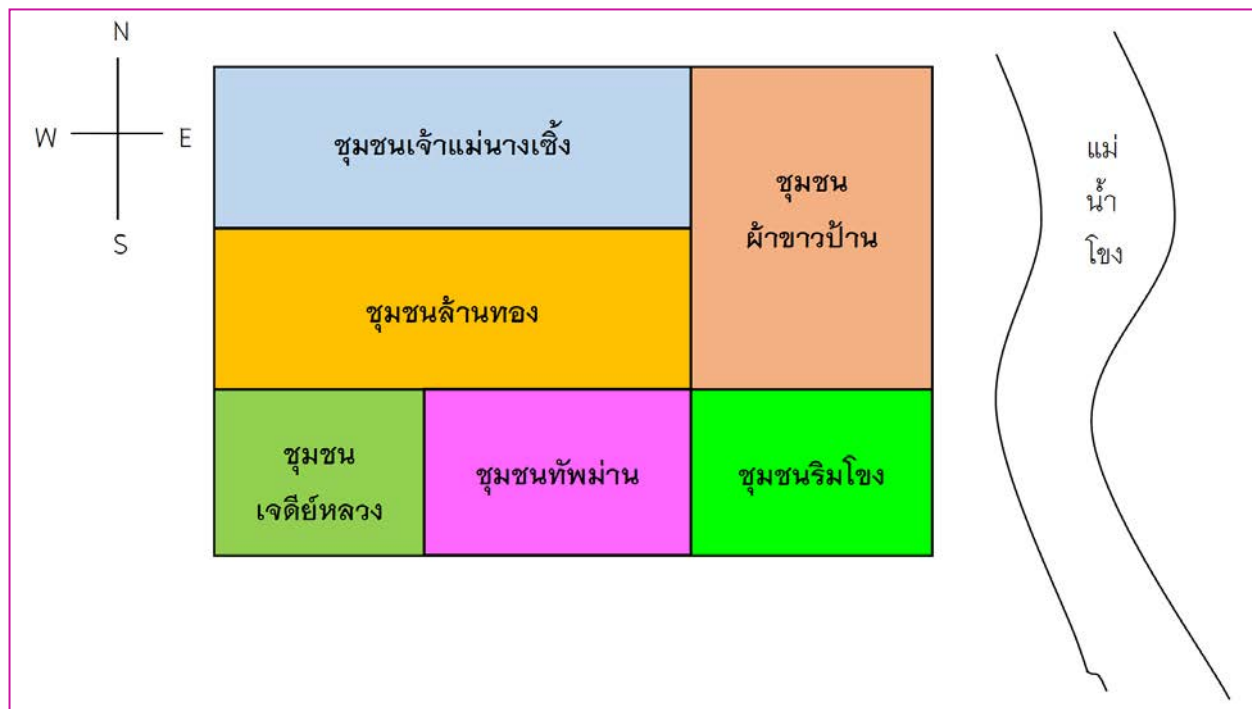
พื้นที่เป้าหมายของการวิจัย

พื้นที่ศึกษาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน 6 ชุมชน ได้แก่ หมู่บ้านเวียงเหนือ หมู่ที่ 2 (บางส่วน) และหมู่บ้านเวียงใต้ หมู่ที่ 3 (บางส่วน) รวม 6 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนเจ้าแม่นางเซ็ง ชุมชนผ้าขาวบ้าน ชุมชนล้านทอง ชุมชนริมโขง ชุมชนเจดีย์หลวง และชุมชนทัพมาน ดังแสดงในภาพที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) แนวคิดด้านทุนชุมชน

ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใดๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมอง ภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรมประเพณี หรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ก่อให้เกิดการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน “ทุนชุมชน” ที่มีอยู่ในทุกชุมชนอันได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human capital) ทุนสังคม (Social capital) ทุนกายภาพ (Physical capital) ทุนธรรมชาติ (Natural capital) และทุนการเงิน (Financial capital) ให้เป็นไปอย่างสมดุลและมีเสถียรภาพไม่พร่องในด้านใดด้านหนึ่งและไม่เจริญเติบโตจนขาดความมั่นคงหรือทำให้สังคมล่มสลายเดือดร้อน (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553) รวมถึงวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ การร่วมมือ

ภาพที่ 2 ตำแหน่งของพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ชุมชน

ช่วยเหลือกันและกันของคนในชุมชนที่สะท้อนในรูปของคุณค่าวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนส่งผลถึงความเข้มแข็งของชุมชน เห็นได้จากการรวมกลุ่มของประชาชน และการเกิดเครือข่ายของชุมชน (วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2548) และจากการศึกษาของ สุวิชา ศรีธนา และ ปรีดา ไชยา (2559) พบว่าชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่มีมรดกภูมิปัญญาในด้านลักษณะบ้านเรือนที่มีการสร้างบ้านแบบโบราณ อาหารพื้นบ้านซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักในชุมชน และนักท่องเที่ยว หัตถกรรมและงานฝีมือพื้นบ้านที่มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และประเพณีต่างๆ ที่มีการสืบสานมาอย่างยาวนาน และยังคงปฏิบัติสืบทอดมาถึงปัจจุบัน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมารองรับและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงวิถีภูมิปัญญาชุมชน และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าเพื่อความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

2) แนวคิดด้านการพัฒนาทุนชุมชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนา “ทุนชุมชน” ถือเป็นวาระสำคัญของการพัฒนาชุมชน วิธีแปลง “ทุนชุมชน” ให้มีมูลค่าและคุณค่าแล้วนำมาใช้เป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553) และประเวศ วะสี (2557) ได้ปาฐกถาเรื่อง พลเมืองเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็ง: หัวใจของการปฏิรูปประเทศไทย โดยกล่าวถึงทรัพยากรของประเทศไทยที่มีมากมาย ทั้งด้านที่ดิน ด้านทรัพยากร

ทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางสังคม ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรต่างๆ มากมายที่สามารถนำมาใช้ในการปฏิรูปประเทศไทย ด้วยการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำให้สังคมเข้มแข็งในรูปของชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง ในรูปแบบของการขับเคลื่อนในระดับชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นสภาผู้นำชุมชน มีการสำรวจข้อมูลชุมชน นำข้อมูลมาทำแผนชุมชนและนำเข้าสู่สภาประชาชน เพื่อให้ชุมชนทั้งหมดช่วยกันขับเคลื่อน จึงสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วม จึงจะแก้ปัญหาได้ ทำให้บรรลุเป้าหมายการอยู่ร่วมกันในชุมชน และ Cloud & Granfield (2009) ได้กล่าวถึง ทุน 4 ด้าน ที่ต้องได้รับการฟื้นฟู ได้แก่ 1) ทุนทางสังคมในด้านความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 2) ทุนด้านกายภาพ ในด้านทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ 3) ทุนมนุษย์ ในด้านทักษะฝีมือ สุขภาวะ แรงบันดาลใจ ความมุ่งมั่นที่มี และ 4) ทุนทางวัฒนธรรม ในด้านค่านิยม ความเชื่อ ทศณคติ ที่สอดคล้องกับสภาพทางสังคม เหมาะสมกับพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นๆ

3) แนวคิดด้านศักยภาพของทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามำกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็น

ต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมี การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและ บทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึง ความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2547) ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยคนในชุมชนเอง ที่พบในงานวิจัยของ ป๋อ วชิรวงศ์วรกุล และคณะ (2554) ที่ศึกษา แนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พบว่า 1) การพัฒนาคน โดยให้รู้จักการวิเคราะห์ของดีในชุมชน วิเคราะห์ นักท่องเที่ยวและสถานการณ์ต่างๆ การออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว ของชุมชน จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ทำให้สามารถต้อนรับและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เป็นอย่างยิ่ง 2) การพัฒนาระบบการทำงาน ที่มีการประชุมวางแผน การระดมความคิดเห็น การแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัด การ สื่อสารการทำสื่อในรูปแบบต่างๆ 3) การขยายผลเชื่อมประสาน หน่วยงาน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานในระดับต่างๆ ตั้งแต่หน่วยงาน ที่มีความใกล้ชิด ขยายไปถึงหน่วยงานระดับจังหวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และมีกรอบการดำเนินการวิจัย ดังภาพที่ 3 โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านทุนชุมชนที่มี อยู่ในเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้รู้ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ ผู้ปฏิบัติงาน อยู่ในพื้นที่ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นกลุ่มเป้าหมายในการสนทนา กลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนจากหน่วยงานในเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน 10 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ประธานชุมชน 6 คน ประธานกลุ่มต่างๆ

8 คน ตัวแทนหน่วยงานด้านการศึกษา 4 คน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน รวม 40 คน ดังแสดงในภาพที่ 4

จากนั้นเป็นการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อมูลเชิงลึกด้านองค์ความรู้ที่เป็นทุนชุมชน บรรยายภาคการสัมภาษณ์แสดงในภาพที่ 5

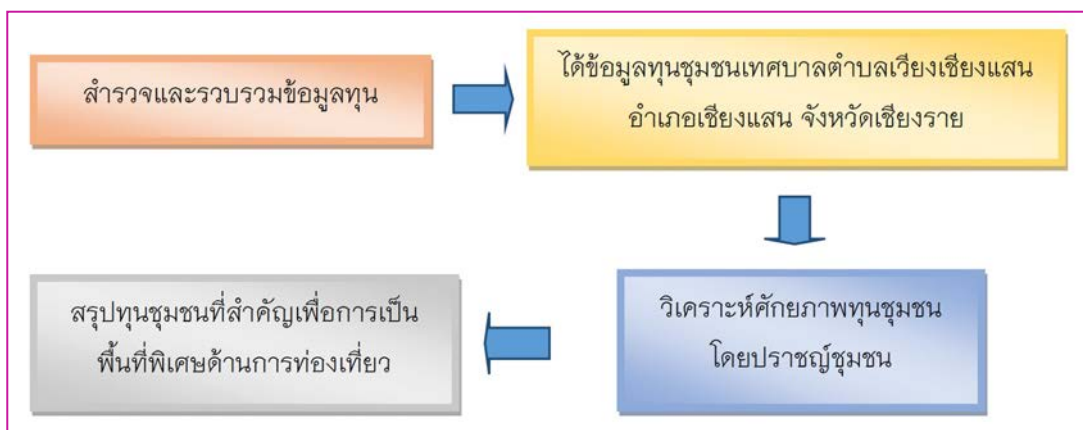
เมื่อมีข้อมูลด้านทุนชุมชนแล้ว จึงจัดการสนทนากลุ่มโดยเชิญ กลุ่มเป้าหมายคือ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน รอง ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน ปราชญ์ชุมชนที่เป็นผู้รู้ ด้านทุนชุมชนต่างๆ ของเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย รวม 10 คน เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลด้านทุนชุมชน และให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของทุนชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเทศบาลตำบล เวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ภาพบรรยายภาค การสนทนากลุ่มแสดงในภาพที่ 6 และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิง เนื้อหาด้วยการนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูลย่อยตามหัวข้อ หลักของแต่ละทุนชุมชน ใช้กระบวนการตีความทุนชุมชนและ ศักยภาพของทุนชุมชนตามความจริงที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษา นำเสนอ ข้อมูลที่ค้นพบด้วยการบรรยายหรือพรรณนา

ผลการวิจัย

1) การสำรวจและรวบรวมทุนชุมชนเพื่อเป็นพื้นที่พิเศษ ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

1.1) ทุนชุมชนด้านประวัติศาสตร์ ตำนานเรื่องเล่า และ โบราณสถาน โบราณวัตถุ

1.1.1) ด้านประวัติศาสตร์ ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน ตั้งอยู่บริเวณเมืองโบราณตั้งแต่สมัยโยนกนาคนพันสิงหนวัตรช้างแสน ซึ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมาได้รับการบูรณะเมืองอีกครั้ง

ภาพที่ 3 กรอบการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 4 การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ณ ห้องประชุมศิริคุณกรเงินยาง เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

ภาพที่ 5 การลงพื้นที่ภาคสนามสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนในแต่ละด้าน ณ โรงเรียนผู้สูงอายุ วัดฟ้าขาวบ้าน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2558

ภาพที่ 6 การสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของทุนชุมชน ณ โรงแรม เอโฮเต็ล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2559

โดยพญาแสนภูแห่งหิรัญนครเงินยาง อย่างไรก็ตามหากกล่าวถึงอายุของเมืองเชียงแสนแล้ว ยังคงเป็นที่ถกเถียงเนื่องจากมีบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ต่างกัน

1.1.2) ตำนานเรื่องเล่า ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน มีตำนานเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมา และมีการบันทึกไว้ในเรื่องเล่าพื้นเมืองของเชียงแสน ส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับกษัตริย์ สิ่งเหนือธรรมชาติ และวีรบุรุษ เช่น ตำนานเมืองชัยบุรีศรีช้างแสน กล่าวถึงพระยาสิงหนตราช กษัตริย์องค์สำคัญของนครโยนก และที่มาของชื่อเมืองเชียงแสน ตำนานช้างงู กล่าวถึงพระเจ้าพรหมมหาราช วีรบุรุษท้องถิ่น ตำนานดังกล่าวมีความสำคัญสำหรับชาวเชียงแสน เนื่องจากเชื่อมโยงกับการกอบกู้เอกราชของพระเจ้าพรหมที่ไล่ขอมดำที่เข้ามารุกรานให้ออกไปจากเมืองเชียงแสน ปัจจุบันจึงมีความพยายามที่จะสร้างสัญลักษณ์ช้างงูให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของเมืองเชียงแสน เป็นต้น

1.1.3) โบราณสถาน ในเมืองเวียงเชียงแสนมีโบราณสถานอยู่ 76 แห่ง มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 22 อย่างไรก็ตามปัจจุบันมีเพียง 4 วัด ที่มีพระประจำพรรษา ได้แก่ (1) วัดผ้าขาวบ้าน ชาวเชียงแสนถือว่าเป็นวัดแห่งแรกในเมืองโบราณเชียงแสน ตามตำนานเมืองเชียงแสนระบุว่าสร้างในจุลศักราช 123 (พ.ศ. 1304) ดังนั้นวัดผ้าขาวบ้านจึงมีอายุ 1,225 ปี (2) วัดเจติยหลวง สร้างโดยพญาแสนภู ราว พ.ศ. 1873 อายุ 686 ปี (3) วัดล้านทอง ถือเป็นวัดหัวเมืองเวียงเชียงแสน เชื่อว่าเป็นที่ตั้งของสะดือเมืองเชียงแสน (4) วัดปงสนุก อุดมลักษณะของวัดคือพระประธานสิงห์ 2 ที่มีองค์พระแปลกไปจากพระพุทธรูปเชียงแสน เนื่องจากองค์พระมีรูปร่าง

บอบบาง นอกจากโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาแล้ว เชียงแสนยังมีเรือนพักรับรองรัชกาลที่ 9 อายุราว 58 ปี ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของที่ว่าการอำเภอ และมีการทำนุบำรุงให้อยู่ในสภาพเดิม ดังแสดงในภาพที่ 7

1.1.4) โบราณวัตถุ เป็นอีกหนึ่งสิ่งล้ำค่าของเมืองเชียงแสน โดยเฉพาะพระพุทธรูปทองสำริดที่สวยงาม สร้างโดยกษัตริย์เชียงแสนและเชื้อพระวงศ์ ชาวเชียงแสนจะเรียกพระพุทธรูปว่า “พระเจ้า” เช่น พระเจ้าทันใจ พระเจ้าล้านทอง พระเจ้าตองติบ เป็นต้น

1.2) ชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือพื้นที่ธรรมชาติ

ชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สามารถเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว ได้แก่ ป่าสักและแม่น้ำโขง โดยเฉพาะป่าสักที่กระจายอยู่รอบกำแพงเมือง มีอายุราว 100 – 200 ปี จำนวนราว 200 ต้น ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์เชียงแสนยุคศึกดำบรรพ์ สมัยพญาแสนภู ที่ได้ทรงนำไม้สักมาปลูกบริเวณเมืองเชียงแสน โดยเฉพาะบริเวณประตูเมืองเชียงแสน จนเป็นที่มาของประตูป่าสัก และพระธาตุป่าสัก ดังแสดงในภาพที่ 8

ตำบลเวียงเชียงแสนมีแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นแม่น้ำนานาชาติไหลผ่าน แม่น้ำโขงมีความผูกพันกับชาวเชียงแสน โดยเฉพาะในอดีตทั้งในด้านการหาปลา เกษตรริมโขง และการคมนาคมระหว่างผู้คนสองฝั่งน้ำ ปัจจุบันชาวบ้านยังคงให้ความเคารพแม่น้ำโขงในฐานะแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เช่นเดียวกับตำนานนิทานหลายเรื่องมีความ

ภาพที่ 7 เรือนพักรับรองรัชกาลที่ 9

เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง เช่น ตำนานช้างงู ตำนานพญานาค เป็นต้น แม่น้ำโขงจึงเป็นเสมือนจิตวิญญาณของชาวเชียงแสน ทุกปีจะมีการทำพิธีขอขมาแม่น้ำโขง ทั้งการลอยกระทง การไหลเรือไฟ การบวงสรวงพญานาค และการล่องสะเปา ซึ่งล้วนต่างมีความหมายเกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขงทั้งทางตรงและทางอ้อม ปัจจุบันบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งขนานกับถนนหลวงและอยู่ตรงข้ามที่ตั้งของอำเภอเชียงแสน ได้จัดเป็นพื้นที่จำหน่ายอาหารเพื่อให้บริการแก่ลูกค้าที่มานั่งรับประทานในยามเย็น พร้อมทั้งชมทัศนียภาพอันสวยงามของลำน้ำโขงระหว่างมีอาหาร ดังแสดงในภาพที่ 9

1.3) ทุณชุมชนด้านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

ในด้านวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นพบว่า เวียงเชียงแสนมีการจัดเทศกาลสำคัญๆ ตามปฏิทินของไทย แต่เวียงเชียงแสนได้

สร้างจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเมืองเชียงแสน เช่น ประเพณีสงกรานต์ในช่วงวันที่ 16 - 18 เมษายน ซึ่งช้ากว่าที่อื่น การแข่งเรือ 22 ฝีพาย ระหว่างหมู่บ้านริมโขงทั้งฝั่งไทย-ลาว และ 32 ฝีพายจากจังหวัดต่างๆ เช่น น่าน พิจิตร เป็นต้น ขบวนแห่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองเชียงแสน อายุกว่า 700 ปี ขบวนกองหลวง (กลองขนาดใหญ่) ของแต่ละหมู่บ้าน ที่นำกลองใหญ่มาตีประชันแข่งขันกัน ขบวนแห่นางสงกรานต์ของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเชียงแสน และขบวนแห่ไม้ค้ำสลีประเพณีลอยกระทง ที่มีการประกวดโคมแขวนที่อลังการและวิจิตรงดงาม โดยช่างฝีมือล้านนา การแข่งขันโคมลอยยักษ์ และการลอยกระทงริมฝั่งโขง ซึ่งชาวเชียงแสนถือว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดงานประเพณีที่มีเฉพาะในเวียง

ภาพที่ 8 ปาลักที่กระจายอยู่รอบกำแพงเมืองและประตูเมืองเชียงแสน

ภาพที่ 9 บรรยากาศนั่งทานอาหารริมน้ำโขงในยามเย็น ณ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงขนานกับถนนหลวงตรงข้ามที่ตั้งของอำเภอเชียงแสน เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2559

เชียงใหม่ เช่น สลากขำหัว เป็นการอุทิศส่วนกุศลแด่กษัตริย์ทุกองค์
ของเมืองเชียงใหม่ และประเพณีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง
เชียงใหม่

1.4) เทศกาลชุมชนด้านภูมิปัญญา ผลงาน และผลิตภัณฑ์ ท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่าเชียงใหม่มีทุนมนุษย์ที่สำคัญ
โดยเฉพาะปราชญ์ชุมชนทั้ง 10 ด้าน ได้แก่ ด้านภาษา-วรรณคดี
ด้านประวัติศาสตร์ปราชญ์ชุมชน ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ด้านเกษตรอินทรีย์ ด้านหัตถกรรม-ช่างฝีมือ ด้านจิตรกรรม ด้าน
ประติมากรรม ด้านดนตรีและนาฏศิลป์ ด้านอาหารพื้นเมือง ด้าน
สมุนไพรเมือง ปราชญ์ชุมชนในแต่ละด้านไม่เพียงให้องค์ความรู้
แก่ชุมชน แต่ยังสร้างผลงานหลายชิ้นที่มีคุณค่า และสร้างมูลค่าที่
สามารถตอบสนองต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่เชียงใหม่ได้ โดยเฉพาะผลงานด้านงานฝีมือ เช่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์จากเศษวัสดุ
และกะลามะพร้าว การทำโคม ตุ๊กตา และด้านอาหารที่เป็นอัตลักษณ์
เป็นต้น ดังแสดงในภาพที่ 10 - 13

ภาพที่ 10 นายดำรงศักดิ์ วาณียากุล ปราชญ์ชุมชนด้านการประดิษฐ์สร้างสรรค์จากเศษวัสดุและกะลามะพร้าว

ภาพที่ 11 นายรุจนกวิน พลอยสมบูรณ์ ปราชญ์ชุมชนด้านการทำโคม ตุ๊กตา ที่เป็นอัตลักษณ์ของเชียงใหม่

ภาพที่ 12 ปลากระบอกที่มีวิธีการปรุงและรสชาติเป็นอัตลักษณ์ของเชียงใหม่

ภาพที่ 13 ขนมจีนน้ำแฉั่ว อาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของเชียงใหม่

2) วิเคราะห์ศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์ศักยภาพทุนชุมชนด้านภูมิปัญญา ในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ ที่สำรวจและรวบรวมได้ 10 ทุน ปรากฏชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์โดยใช้เกณฑ์พิจารณาจากสภาพที่แท้จริงที่ปรากฏอยู่ของแต่ละทุนชุมชน มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและจัดอันดับความสำคัญของแต่ละทุน ตามความเห็นของ ปรากฏชุมชน ซึ่งเป็นผู้นำทุนชุมชนต่างๆ ที่เป็นองค์ความรู้มาจัดทำเป็นรูปธรรม สามารถสัมผัสได้ จากการวิเคราะห์ศักยภาพร่วมกัน สรุปว่าทุนชุมชนที่จะทำให้พื้นที่ของเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่เป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ ที่สำคัญ มี 5 ทุน ได้แก่

1. **ด้านประวัติศาสตร์** เนื่องจากเชียงใหม่เป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ทั้ง 6 ชุมชนในเขตเทศบาลเวียงเชียงใหม่ ต่างมีประวัติศาสตร์ชุมชนและพื้นที่สำคัญที่น่าสนใจศึกษาเยี่ยมชม

2. **ด้านอาหาร** พบว่า ในเขตเทศบาลเวียงเชียงใหม่ มีความหลากหลายในกลุ่มคนที่มาอาศัยอยู่ร่วมกัน ได้ปรับประยุกต์วิธีการดำรงชีวิตทำให้อาหารมีหลากหลายรูปแบบน่าลิ้มลอง

3. **ด้านประเพณีและวัฒนธรรม** ที่เป็นวิถีอันดั้งเดิมของคนในเทศบาลเวียงเชียงใหม่ที่แสดงออกทางจารีตประเพณี อันมีรากฐานจากความรู้ที่สั่งสมมาแต่ดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นตำนาน เรื่องเล่า ความเชื่อ ที่สืบทอดกันมา และ ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของเวียงเชียงใหม่ เช่น สงกรานต์สืบทอดดิน ดักบาตรเป็งปุด งานสลากขาวห้า ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสกับความงดงาม และเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม

4. **ด้านหัตถกรรม** พบว่า เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่มีปราชญ์ชุมชนได้นำภูมิปัญญาด้านงานฝีมือ เช่น งานใบตอง การจักสาน การทำตุ้งและโคม การแกะสลัก การทำไม้กวาด ที่รังสรรค์ผลงานเป็นที่ประจักษ์ จำหน่ายเป็นสินค้า สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่คนในชุมชน

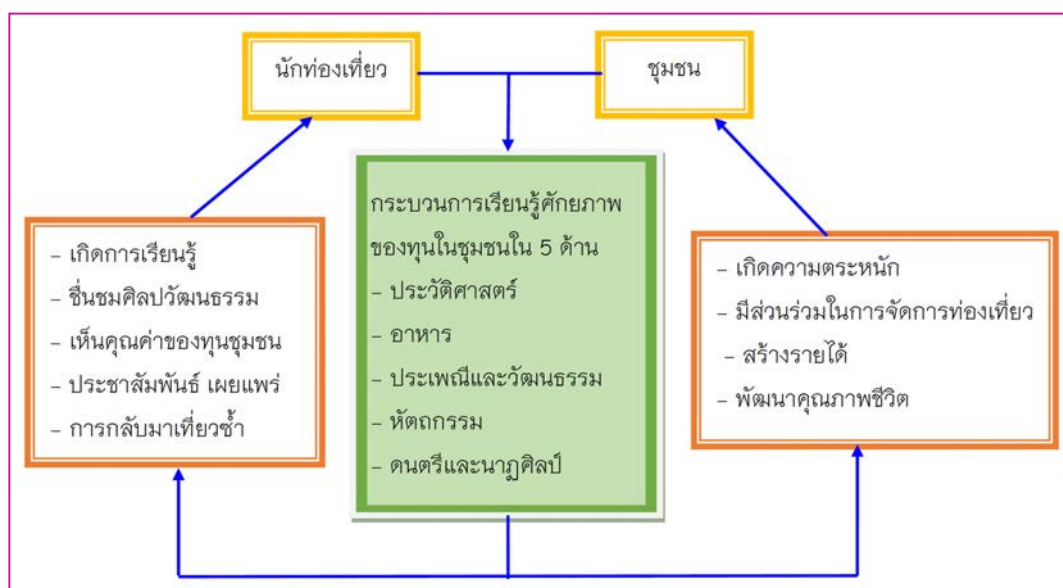
5. **ด้านดนตรีและนาฏศิลป์** เดิมในพื้นที่เวียงเชียงใหม่มีวงดนตรีพื้นเมืองเป็นที่รู้จักในชื่อว่า ส.บันเทิงศิลป์ แต่ต่อมาได้เลิกราไปเนื่องจากสมาชิกในวงมีแต่ผู้สูงอายุ เมื่อมีครูท่านหนึ่งที่มาเล่นสะล้อกับวงนี้ได้นำความรู้ด้านดนตรีพื้นเมืองไปถ่ายทอดให้นักเรียนในโรงเรียน ทำให้มีการจัดตั้งวงดนตรีพื้นเมืองสะล้อซอซึงฝึกสอนนักเรียนจนสามารถนำไปเล่นบรรเลงในงานสำคัญต่างๆ ของทางโรงเรียนและในชุมชน ส่วนนาฏศิลป์ ยังคงมีอยู่ในโรงเรียนที่มีการสอนเพื่อนำให้นักเรียนเพื่อนำไปแสดงในงานต่างๆ และเป็นความรู้ที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการชีวิตประจำวันได้

การนำทุนที่มีศักยภาพทั้ง 5 ทุนนี้มาสร้างมูลค่าเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้ให้แก่คนในชุมชน ดำเนินการโดยการออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชนด้วยการบูรณาการทั้ง 5 ทุนเข้าด้วยกันแบบครบวงจร ด้วยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ศักยภาพของทุนในชุมชนจากการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์เป็นลำดับแรก จากนั้นพาเยี่ยมชมสถานที่จริง และมีการบริการอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ได้แก่ ปลากระบอก และขนมจีนน้ำแจ่ว ระหว่างรับประทานอาหารมีการบรรเลงดนตรีพื้นเมือง แสดงด้านประเพณี พิธีกรรม นาฏศิลป์ และมีจุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมต่างๆ ที่ผลิตโดยปราชญ์ชุมชน เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึก ด้วยการจัดการทุนชุมชนเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ และด้วยความร่วมมือของปราชญ์ชุมชนและสมาชิกในชุมชนที่สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน โปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนจะสามารถสร้างคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนที่ให้บริการด้านต่างๆ รวมถึงการสร้างคุณค่าในด้านอาชีพมีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยว เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีคุณค่าสามารถรักษาสถิติของชุมชนในเขตเทศบาลเวียงเชียงแสนโดยประชาชนเป็นผู้มีบทบาทและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ดังแสดงในภาพที่ 14

อภิปรายและสรุปผล

ทุนชุมชนเพื่อการเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวของเทศบาลเวียงเชียงแสน ที่ปราชญ์ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์และสรุป

ศักยภาพของทุนได้ 5 ทุน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านอาหาร ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ด้านหัตถกรรม ด้านดนตรีและนาฏศิลป์ ซึ่งเปรียบเสมือนมรดกของชุมชน สามารถส่งเสริมให้เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนเป็นพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว เพราะเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ไม่มีในพื้นที่อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิชา ศรีถน และ ปรีดา ไชยา (2559) ที่ได้ค้นหามรดกภูมิปัญญาของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และพบว่ามรดกภูมิปัญญาในด้านลักษณะบ้านเรือน อาหารพื้นบ้าน หัตถกรรมและงานฝีมือ และประเพณีต่างๆ เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนได้ เช่นเดียวกับที่ ลินธุ์ สโรบล (2547) ได้กล่าวว่า ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่า ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นตัวทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ดังข้อค้นพบในงานวิจัยของ อัมพวัลย์ วิศวะธีรานนท์ และ ศิริวรรณ วิบูลย์มา (2559) ดังนี้ ตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนเข้มแข็งมีองค์ประกอบคือการมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับ การจัดทำวิสัยทัศน์และการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างมีระบบ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสำรวจข้อมูลทุนชุมชน และชุมชนมีกิจกรรมการพัฒนาที่สามารถนำไปสู่การพึ่งตนเอง ข้อค้นพบจึงสนับสนุนให้เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยว เป็นไปตามที่สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (2558) วิเคราะห์ความ

ภาพที่ 14 ศักยภาพทุนชุมชนสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน

พร้อมและความเหมาะสมของพื้นที่ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษพบว่า อำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน มีความพร้อมที่สุดด้านการท่องเที่ยวเพราะเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถบูรณาการทั้ง 5 ทน ด้วยการจัดการให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ไปพร้อมๆ กันได้ในรูปแบบของโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ได้สัมผัส สัมผัส ชิมอาหาร ชมการแสดงต่างๆ สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน ศักยภาพของทุนเหล่านี้จะมีผลต่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น หากชุมชนตระหนักเห็นคุณค่าและร่วมกันพัฒนาให้พื้นที่ทั้ง 6 ชุมชนสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ อีกทั้งการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการประชาสัมพันธ์ การอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวจะหนุนเสริมให้การท่องเที่ยวของชุมชนเกิดขึ้นตามที่ต้องการได้ สอดคล้องกับ ป๋อ ชีรวร ศีรกุล และคณะ (2554) พบว่า การออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชนที่พร้อมให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้ง 3 เส้นทาง โดยมีกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ เนรุกันต์ รุ่งเรือง และ ลินจง โพซาริ (2559) ที่พบว่า องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ค้นพบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ การรวมกลุ่มเป็นองค์กรของชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน การจัดการการท่องเที่ยว และการเป็นชุมชนที่มีเอกภาพแบบพอเพียง จะประสบความสำเร็จได้เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกให้การสนับสนุนช่วยเหลือ โดยคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามองค์ประกอบดังกล่าว เมื่อชุมชนรับรู้และตระหนักถึงศักยภาพที่มีอยู่ในพื้นที่ของตน จะทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะนำทุนดังกล่าวมาสู่การพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลวดี ละม้ายจีน และ เทิดชาย ช่วยบำรุง (2559) พบว่า ชุมชนมีความรู้ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว มีการอนุรักษ์ทรัพยากรของตน ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีสมรรถนะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่มีข้อจำกัดในด้านความรู้ด้านการจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว การสื่อสารด้านภาษาต่างประเทศ การให้บริการ การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และยังขาดความสามารถในการเขียนแผนโครงการและการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

1.1) ประชาชนชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย องค์ความรู้ที่รวบรวมไว้จะเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังโดยเฉพาะต่อเยาวชนที่จะ

สืบทอดรักษาไว้ ดังนั้นโรงเรียนในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ควรนำข้อมูลจากงานวิจัยนี้มาจัดอบรมเพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกรักในทุนชุมชนของตนให้แก่นักเรียนเพื่อเป็นผู้สืบทอดและพัฒนาทุนชุมชนต่อไปในอนาคต

1.2) การดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสำเร็จได้นั้น ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่ดูแลในพื้นที่ เนื่องจากกิจกรรมบางอย่างต้องมีการวางแผนระยะยาว ต้องใช้งบประมาณและการขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในพื้นที่ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้มีความตระหนักในคุณค่าความเป็นตัวตนของเวียงเชียงแสน ยกย่องทุนชุมชนให้เกิดมูลค่านำไปสู่การพัฒนารายได้ให้แก่คนในชุมชน

1.3) การเป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นและเป็นจริงได้นั้น องค์กรภาคีในพื้นที่ที่มีความสำคัญมาก เพราะหากได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน กิจกรรมต่างๆ จึงจะสามารถขับเคลื่อนไปได้ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ควรร่วมกันสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยว โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ สร้างความตระหนักรักและเป็นเจ้าของ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์อย่างแท้จริง

2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรมีการวิจัยในด้านการบริหารจัดการทุนชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยว

2.2) ควรมีการวิจัยด้านการส่งเสริมให้เกิดรูปแบบของการพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.3) ควรมีการวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลทุนชุมชนจากปราชญ์ชุมชนไว้อย่างเป็นระบบเพื่อสามารถสืบค้นและนำมาเรียนรู้ถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังหรือเผยแพร่ให้แก่ผู้สนใจได้

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของงานวิจัยนี้เกิดจากผู้วิจัยได้รับโอกาสและความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย ผู้บริหารและคณาจารย์ของสำนักวิชา สังคมศาสตร์ที่หนุนเสริม และร่วมกันเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างต่อเนื่อง เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ปราชญ์ชุมชนทุกด้าน และสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาที่เสียสละเวลา และให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายชุมชนและสังคม โครงการพัฒนาการเขียนบทความเชิงพื้นที่ สัญญาทุนเลขที่ RDG 5940004 - L05 ที่สนับสนุนการเขียนบทความเชิงพื้นที่ โดยได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

จากศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อารี วิบูลย์พงศ์ และการติดต่อประสานงานให้ความช่วยเหลือทุกด้านจาก อาจารย์ ดร.พิมพ์มล แก้วมณี รวมถึง ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ด้านการพัฒนาการเขียนบทความวิจัยรับใช้สังคม และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านที่ได้ประเมินบทความให้ข้อชี้แนะทำให้การเขียนบทความมีความสมบูรณ์ เป็นที่ยอมรับเพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างภาคภูมิ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ คุณูปการที่ได้จากงานครั้งนี้ขอมอบให้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนให้เป็นพื้นที่พิเศษด้านการท่องเที่ยวต่อไป

บรรณานุกรม

- กองกลยุทธ์การตลาด ททท. 2560. **ท่องเที่ยวไทยในปี 2560 Thailand as a preferred destination.** จาก <http://www.tatreviewmagazine.com/web/menu-read-tat/menu-2016/menu-42016/745-42016-th>. สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2560.
- กุลวดี ละม้ายจีน และ เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2559. **ศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุทงจังหวัดสุพรรณบุรี.** *Rajabhat Journal of Science, Humanities and Social Science*. 17(1); 190-199.
- จามรี พระสุณิล. 2560. **แผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสนเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจชายแดนและพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.** *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 9(1); 32-46.
- ณัฐกานต์ รุ่งเรือง และ ลินจง โพชาริ. 2559. **องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและภูเขาคำ ตำบลแก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี.** *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 7(2); 195-214.
- นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ. 2546. **รายงานสรุปโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้านและการสะสมทุนชุมชน.** โครงการวิจัยและประเมินผลกองทุนหมู่บ้าน: โครงการปริญญาเอกพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- ป้อ อธิวงศวรกุล และคณะ. 2554. **โครงการแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก.** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. กรุงเทพฯ.
- ประเวศ วะสี. 2557. **ชุมชนเข้มแข็ง ประเทศมั่นคง รวมปวงลูกจากจากการสัมมนา “สานพลัง ปฏิรูปสังคมให้ชุมชนเข้มแข็ง”.** สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพฯ.
- วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. 2548. **ทุนทางสังคม.** โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ.
- สุวิชา ศรีถาน และ ปรีดา ไชยา. 2559. **การค้นหามรดกภูมิปัญญาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.** *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*. 10(1); 12-19.
- ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2560. **สถิตินักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางเข้าประเทศไทย.** จาก <http://intelligencecenter.tat.or.th:8080/apex/f?p=1:25>. สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2560.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. 2558. **รายงานวิจัยแนวทางและมาตรการเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ บริเวณพื้นที่ชายแดนของไทย.** จาก <http://www.cpd.goth/cpd/thaiaseamcoop/download/Thai/Articles>. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559
- สินธุ์ สโรบล. 2547. **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.** *ประชาคมวิจัย*. 57; 11-19.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. จาก <http://www.ryt9.com/s/nesd/84174>. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2558.
- สำนักงานจังหวัดเชียงราย. มปป. **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2558 – 2561.** (อัคราเสนา). จังหวัดเชียงราย.
- สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. 2553. **แนวทางการพัฒนาทุนชุมชน.** กลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาทุนชุมชน. กรุงเทพฯ.
- สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2559. **เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน.** บริษัท 21 เซ็นจูรี่จำกัด. นนทบุรี.
- หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ. 2558. **เปิดผังพื้นที่เฉพาะ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย.** 35(3114); 17 – 19 ธันวาคม 2558.
- อาคม สุวรรณกันธา. 2558. **เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาคเหนือ.** จาก www.goldenworld-inter.com/index.php?option. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2558.
- อัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์ และ ศิริวรรณ วิบูลย์มา. 2559. **ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียนความสำเร็จของชุมชน.** *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 8(15); 182-194.
- Cloud, W. & Granfield, R. 2009. **Conceptualizing recovery capital: expansion of a theoretical construct.** *Journal Substance Use & Misuse*. 43(12-13); 1971-1986.